

Samo četiri pjesme, ukoliko se ne varam (v. str. 189, 352, 489 i 823), u ovoj golemoj zbirci spominju more ili im se radnja zbiva na njemu, a i od četiri dvije tj. treća i četvrta obrađuju isti motiv, i to motiv koji je vrlo raširen među Hrvatima a posebno onima koji su naseljeni ili uz samu morskou obalu ili na otocima. Pjesma takva motiva obično započinje otprilike stihom „Vozila se šajka mala barka” i ja sam o njemu napisao ogled u *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena* (v. knj. 42, str. 63-86).

Najveći broj pjesama Orahovčeva zbornika spjevan je u desetercu čija je metrička shema 4 + 6. Zanimljivo je spomenuti da su samo dvije pjesme (v. str. 399 i 428) spjevane u osmercu kome je metrička shema 3 + 2 + 3.

Orahovac nije unio u svoju zbirku autentični Fortisov zapis narodne pjesme „Asan-aginica” nego dotjerani Vukov (iako ta pjesma, uostalom, nije zapisana na području Bosne i Hercegovine nego Dalmacije).

U pjesmi koja se nalazi na str. 539. ovi stihovi kao da dočaravaju prizore s nekih uspjeloo izrađenih stećaka (v. str. 540):

Jedni jašu ate plahovite,
svi u srmā i žeženu zlatu,
drugi idu u lov na sokole,
treći čine igre i mejdane.

Osjećam potrebu da se na čas zadržim i na uspjelom rukovanju srokovima u nekim od pjesama Orahovčeva zbornika. Obično se ta uspjeła rukovanja nalaze na početku samog umotvora (pogledaj pjesme br. 98, 159, 167, 229 i 268). Evo jednoga takvog početka u pjesmi na str. 229:

Omer-beg se kroz ruže veraše,
ružica mu rukave deraše,

Tu je više nego očito da i tzv. „glagolske rime” postižu i svoj zvukovni efekt i imaju svoje opravdanje u povijesti našeg stiha i to onoga najautentičnijeg, to jest narodnog, tradicionalnog.

Što stvarno znači sevdalinka kao književni a ne muzički oblik, nije mi jasno ni poslije ove Orahovčeve na veliko zasnovane zbirke, pa zato, npr., ne razumijem kako su dospjele u ovaj zbornik svatovske, pirne pjesme kakve su one što se nalaze na str. 200, 331. ili 631, kad zacijelo nisu ni sevdalinke, ni romance, ni balade.

I najposlije, čemu je trebalo donositi pjesmu na str. 264, kad je već odštampana gotovo istovetna na str. 105, ukoliko ne predstavlja znak prebrza urednikova rada na tako opsežnoj građi.

Olinko Delorko

NARODNE PJESME MUSLIMANA U BOSNI I HERCEGOVINI. IZ RUKOPISNE OSTAVŠTINE KOSTE HÖRMANNA. Redakcija, uvod i komentari ĐENANA BUTUROVIĆ. Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1966, 232 str.

Đenana Buturović objavljuje u ovoj publikaciji 16 narodnih epskih pjesama u cjelini i kraće sadržaje ostalih 36 pjesama također epskih, narodnih. Te je pjesme sakupio od god. 1887. do god. 1889. uz pomoć suradnika, Kosta Hörmann i dosad su se nalazile u rukopisu. Djelo i ugled Koste Hörmanna zahtijevali su da se sav taj materijal objavi cjelovito, bez ikakvih skraćivanja, tj. prepričavanja većeg dijela pjesama, da bi na taj način bio moguć globalni pogled na prilog što ga je netom spomenuti folklorist pridonio proučavanju jugoslavenske narodne epske poezije općenito, međutim to je na žalost spriječio ograničen prostor, što znači 230 strana koje su stajale na raspolaganju Đenani Buturović.

Rad urednice podijeljen je na četiri dijela: Uvod (str. 9—16); Tekstovi pjesama i Kratki sadržaji pjesama (svi su tekstovi doneseni vjerno u lokalnom govoru pjevača, str. 19—194); Napomene o tekstovima i kratkim sadržajima pjesama (s podrobnim jezičnim objašnjenjima kao i s ostalim semantičkim

i tehničko-folklorističkim podacima, str. 197 — 212); Komentari (str. 215 — 229). Rad završava kartografskim prikazom mjesta iz kojih potječu objavljene i neobjavljene pjesme Hörmannove zbirke.

U uvodu urednica nas obavještava o čitavu sakupljačkom radu, kako je bio zamišljen i kako je izveden, kojom se metodom Hörmann služio, zatim koliki je bio prilog pjevača i kakva je bila njihova funkcija, kao i zapisivača i urednika. Osim toga u tom uvodu Denana Buturović govori i o »životu« pojedinih pjesama sve do njihova objavljivanja.

Nemajući pouzdanih podataka koji bi je upoznali s time koje je pjesme Hörmann više volio, kao ni to koje je od njih on osobno zapisao, urednica opaža da je Hörmann među svojim brojnim zapisivačima, koji su se među sobom razlikovali i kulturom i pripremnim radom za takav posao, bio i neka vrst posrednika i usklađivača.

Na osnovu izvornih rukopisa Buturovićka je mogla utvrditi kolik i kakav je bio doprinos pojedinih suradnika pri Hörmannovu objavljivanju tekstova u njegovoj zbirci *Narodne pjesme Muhamedovaca Bosni i Hercegovini* (knj. I-II, Sarajevo 1888-1889), te na taj način naznačiti i objasniti kvalitativnu vrijednost tekstova i raznolike kriterije koji su bili primjenjivani za vrijeme toga redaktorskog posla. Unatoč tome urednica ne nastoji da nam pokaže kolik je bio stvarni Hörmannov udio pri tom radu.

Urednica utvrđuje pa potom i spominje neke Hörmannove suradnike, tako zapisivače Mihovila Špoljarića (učitelja iz Jajca), Tomu Dragičevića (već poznatog sabirača folklorne građe), Jovana Čokića (općinskog činovnika), pisca Safet-bega Bašagića i Suljagu Halibašića iz Sarajeva te pjevače: Mehmeda Dizdarevića, Pašu Guta i druge.

Denana Buturović smatra pjesme Hörmannove zbirke značajnim dokumentom epopeje u kojoj su došle do izražaja folkloristične i povijesne vrednote raširene u velikom dijelu Bosne i Hercegovine, osim u njihovim zapadnim krajevima. Buturovićka nas upoznaje i s problematikom koju sadržava Hörmannov pothvat a koja nadilazi onu ostalih sakupljača, njegovih suvremenika. Tom prilikom urednica kaže da vrijednost Hörmannova zbornika nije do danas uočena kako je trebala biti, zbog velikog broja tekstova muslimanskih epskih narodnih pjesama što ih sadrže objelodanjene zbirke Matice hrvatske i koje su Hörmannov rad zasjenile stvorivši uvjerenje da grada sakupljena od Hörmannovih suradnika nije dovoljno reprezentativna s obzirom na prostor koji je obuhvatila i s obzirom na to da bi je trebalo podvrći jednoj temeljitijoj analizi koja bi iznijela na vidjelo prostor nastanka i širenja tih pjesama.

Urednici nije izbjeglo da se u Hörmannovoj zbirci nalaze i epske pjesme koje su zapisane u zapadnoj Bosni a omogućuju zanimljiva uspoređenja s karakterističnim osobinama tzv. pjesama »krajšnička«, iako te pjesme nisu izvršile neki presudan utjecaj na najčešće upotrebljavane oblike Hörmannovih tekstova.

Otuda tvrdnja da bi nas Hörmannova rukopisna ostavština morala prvenstveno zanimati zbog obilježja tekstova koje sadrži, pogotovo imamo li u vidu da ti tekstovi nadopunjuju geografsko-folklorističnu panoramu Hörmannove zbirke, budući da su varijante pjesama koje je objelodanio sam Hörmann.

Urednica nas nadalje upozorava da su te varijante, djelomično još i danas neobjavljene, bile zapisane prije onih tekstova koji su im srodni a ušli su u štampanu zbirku što ju je uredio Hörmann i da su bile pronađene u drugim predjelima pa da tako ne predstavljaju samo sebe nego i prostor na kome su se širile.

U bilješkama nalazimo i objašnjenje nekih pokrajinskih izraza kao i mogućih pogrešaka zapisivača.

U komentarima urednica govori o strukturi pjesama zadržavajući se na njihovim oblikovnim osobinama, bilo zajedničkim bilo različitim od muslimanske epike u Bosni i Hercegovini, govori o elementima od zgrade do zgrade jako sličnim ili izrazito različitim, a koji su tipični za socijalnu strukturu i povijesne događaje

tih krajeva kojih posebne okolnosti objašnjavaju cvat određenih oblika i pjesničkih varijanata. Tako su, npr., u najstarijim tekstovima epskih pjesama Muslimana u Hercegovini vidljivi utjecaji crnogorskoga usmenog stvaralaštva koji se očituju u jače naglašenu realizmu te u iznošenju prizora borbi istinski doživljenih.

Urednica prelazeći s Krajine na Crnu Goru i razlikujući krajiške pjesme od epskih pjesama Hörmannovih područja (sve drugo nego jedinstvenih), kao i od onih koje pripadaju zapadnim i srednjim predjelima, i osvrćući se na različne vidove ispitivanja, još se uvijek skanjuje da nam teoretski objasni da li srpsko-hrvatska epika u svojim oblicima čuva neke posebnosti te da li variranja vjerskih i narodnosnih sadržaja stoje u njoj nekako posebno, ukoliko su dio oblikovnih shema već na početku odvojenih. Ali urednica se zaustavila na granici tih složenih pitanja koja su, što se tiče teoretskog razglabanja, stara i nova koliko i književne vrste te koliko i njihovo preinačivanje i obnavljanje.

Kazat ćemo još na kraju da bi ta pitanja pri ovom pretresanju Hörmannova rada trebalo postaviti historijski i teoretski i nezavisno o vrijednosti zanimljive i problematične Hörmannove ličnosti kao i prakse čitavih naraštaja istraživača.

Vito Morpurgo

GORO LE, GORO ZELENA. ANTOLOGIJA NARODNE LIRIKE IZ ISTOČNE SRBIJE. Priredio ILIJA NIKOLIĆ. Biblioteka časopisa *Razvitak*, Zaječar 1966. 90 str.

Antologija narodne lirike iz istočne Srbije koja je objavljena pod naslovom *Goro le, goro zelena* u Zaječaru, a uredio ju je Ilija Nikolić, vrlo je uspješna zbirka. Ne samo zato što je donijela čitav niz privlačnih i lijepih umotvora koji su do sada ležali u rukopisu ili bili citirani samo u nekim radovima etnografskog, lingvističkog ili povijesnog karaktera raznih autora, pa zato bili manje ili nikako pristupačni širem čitalačkom općinstvu koje prvenstveno čita pjesme, nego i zato što je njezin urednik gredu koju ona sadrži popratio Predgovorom te dragocjenim odjeljcima koje je nazvao: *Beleške uz pojedine pesme, Izvori, Registar početnih stihova narodnih pesama, Registar mesta u kojima su pesme zabeležene, Rečnik malo poznatih reči te Kratke biografije sakupljača.*

Već iz naslova tih odjeljaka, koji nisu opsežni jer nije opsežna ni zbirka o kojoj pišem (sadrži u svemu 53 pjesama i to mahom lirskih), može se vidjeti Nikolićeva savjesnost pri uređivanju zbirke *Goro le, goro zelena*. Da se među prije navedenim odjeljcima našao i onaj u kome bi bile donesene i barem glavnije varijante onih pjesama koje ih imaju, onda ovom izdanju ne bi bilo prigovora.

Od 53 pjesama koliko sam već rekao da ih zbirka sadrži, pet ih je spjevano u osmercu kome je metrička struktura 3 + 2 + 3 (pj. br. 10, 15, 22, 23, i 29). I jamačno su najdrevnije u knjizi. Ostale su pjesme spjevane stihovima razne dužine, tako da se i s te strane zbirka otela uobičajenoj monotoniji onih knjiga u kojima je najveći broj radova spjevan desetercem kome je metrička struktura 4 + 6. Jedino što su neke od uspješnih pjesama u zbirci *Goro le, goro zelena*, budući da su spjevane u dijalektu tamošnjih ljudi, zbog nekih svojih jezičnih osobujnosti, koje spominje i urednik, ostalim čitačima manje pristupačne.

Olinko Delorko

LIRSKA NARODNA POEZIJA CRNE GORE. Izbor i predgovor JELENA ŠAULIĆ. Grafički zavod, Titograd 1965, 319 str.

Jednako kao i epska, lirska narodna poezija Crne Gore ima svojih specifičnosti u sadržajnom, stilskom, tematski-motivskom pa i formalnom pogledu (tužbalice npr.). Tematski-motivskom posebno. Jedne su teme vrlo razvijene, dok druge jedva da postoje. To je uvjetovano posebnim, u prvom redu ratničko-patrijarhalnim životom, ali za razliku od epske poezije, mnoge pjesme donesene u